

Прогнозуюча функція здійснення інтерпретації художнього твору учнями старшого шкільного віку виявляється в тому, що на основі спостереження за даною діяльністю педагог може визначити можливі напрямки подальшого становлення кожного учня, передбачити реакцію його на окремі явища та подій на випадок неспівпадання їх з духовними цінностями та світоглядом старшокласника, визначення можливих особистісних ресурсів, а також існуючих внутрішніх конфліктів та їх наслідків.

Як видно, інтерпретаційна діяльність – явище багатофункціональне і передбачає безліч підходів до її залучення у різноманітних цілях, яких об'єднує головна мета – формування духовності учнів старшого шкільного віку. Безліч досліджень у різних галузях дозволяють виявляти все нові й нові можливості цього процесу, що ще раз підкреслює доцільність та перспективність розгляду даної проблеми у нашому дослідженні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тлумачний словник української мови у 4 томах. Укл. В.Яременко, О.Сліпушко. – К.: Аконіт, 1998. – Т.2. – С. 129.
2. Демьянков В.З. Интерпретация, понимание и лингвистические аспекты их моделирования на ЭВМ. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 172 с.
3. Англо-український словник: У 2 т. – Близько 120 000 слів, Склав М.І.Балла. – К.: Освіта, 1996. – Т.1. – С. 605.

УДК 371. 036

Т.М. Голінська

ЦІЛІСНІСТЬ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У СТРУКТУРІ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Рівень і характер сучасного суспільного буття, зростання матеріальних і духовних потреб особистості, необхідність гармонійності відносин людини і довкілля вимагають розвитку у дітей творчих сил, устремління будувати своє життя за законами добра і краси. Почуття прекрасного несе радість і оптимізм, духовно збагачує людину, спонукає її до навчання, натхненної праці й творчості.

Особлива роль у естетичному вихованні належить початковій ланці освіти, де закладається фундамент підготовки дітей до життя, забезпечується становлення особистості, її інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток. У початковій школі пробуджується у дітей інтерес до мистецтва, залучення до музики, до художньо-творчої діяльності.

Проблеми естетичного розвитку у системі виховання школярів знайшли відображення в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених-педагогів (В. Барко, В. Бутенко, В. Вільчинський, Б. Лихачов, Л. Любарська, О. Мелік-Пашаєв, Н. Миропольська, Б. Неменський, Ю. Полуянов, Г. Тарасенко, Л. Хлебнікова, Т. Цвілих, Г. Шевченко, Б. Юсов).

Взаємовплив мистецтва та інших дисциплін на розвиток здібностей школярів на уроках образотворчого мистецтва висвітлено у дослідженнях К. Крутького, Т. Олійник, Ю. Протопопова, Ю. Полуянова, Л. Рилової, Ю. Фохт-Бабушкіна та ін.

У той же час ознайомлення з практикою роботи загальноосвітніх шкіл показує, що проблема естетичного розвитку молодших школярів у світлі новітніх концепцій ще не знайшла належного вирішення, а технології вивчення предметів естетичного циклу не відповідають зростаючим вимогам сьогодення.

Завданням нашої статті є обґрунтування цілісного підходу до художнього розвитку й освіти дітей молодшого шкільного віку у структурі їх виховання.

Історія зародження взаємодії мистецтв своїми коріннями відходить до ранніх етапів розвитку суспільства, до періоду народження мистецтв, коли їм був притаманний неподілений на види елітний “художній синкретизм”, де були представлені в органічній

єдності не тільки трудова діяльність і первинні форми художньої творчості. Синкретизм тієї епохи відрізнявся тим, що в ньому стільки ж органічно були об'єднані різні типи художнього освоєння дійсності. Життєдіяльність людей того періоду цілком залежала від природи і тому не поділялась на самостійні сфери: науки, практику, мистецтво і т. п. Це була культура, в якій людина і природа, дух і свідомість, дух і матерія нерозривні. Прояви цілісної свідомості дійшли до нашого часу у вигляді символів, знаків, ритуалів, музичному фольклорі, народному декоративному мистецтві, казках, прислів'ях і т. п. Як художній аналог колективної діяльності такий підхід до мистецтва, на нашу думку, найбільш повно задовольняє соціальні потреби людей і відповідає їх уявленню про красу.

Вчені, які досліджували первісний синкретизм [3, 4, 6, 8], відмічали не тільки те, що було типовим для нього: єдність видів мистецтв, співвіднесеність з усіма сферами життєдіяльності людини, але і нероздільність в окремих типах художньої діяльності їх родової чи жанрової структури.

Історичне ускладнення усієї системи суспільного розвитку, сприяло поступовій диференціації художнього синкретизму: окремі види мистецтва відділяються від “сплаву” і стають самостійними. Але це відділення досить умовне, тому що тісний зв'язок багатьох самостійних видів мистецтва існує і по цей час, наприклад, музика та поезія. Як бачимо, незважаючи на диференціацію мистецтв, історія художньої культури свідчить про продовження постійної взаємодії його окремих видів. Більше того, ця взаємодія сприяє народженню нових синтетичних типів художньої творчості, таких як театр, кіномистецтво, живопис, телебачення. Тобто відокремлення самостійних галузей художньої творчості не усунуло проблему синтезу, а навпаки, з розвитком художньої культури вона виникає знов і знов у новому поєднанні. При цьому для розвитку мистецтва однаково плідні як вивчення власної специфіки кожного з мистецтв, так і їх синтез, взаємодія муз, кожна з яких набула свою неповторність. Немає головних і другорядних мистецтв, але взаємозв'язки живопису, музики і поезії, є внутрішня “переплутаність” їх провідних творчих принципів, виявляються набагато тіснішими і глибинними, що визначає шлях розвитку мистецтва майбутнього як синтетичного за своєю суттю.

Проблема цілісного виховання і освіти в країні педагогічно і науково була осмислена ще у 20-х. Було виявлено, що цілісне залучення школярів до мистецтва можливе, якщо саме мистецтво, як засіб виховання і розвитку, розуміти інтегративно, не поділяючи на замкнені в собі окремі предмети естетичного циклу, традиційно обмежених образотворчим мистецтвом, музикою і літературою, а навпаки, об'єднавши увесь спектр художньої діяльності, накопиченої людством. Таке об'єднання не є простою сумою, а певним типом взаємодії різних сторін і аспектів кожного з них залежно від художніх нахилів учня; рівня розвиненості фантазії і уяви – центральних процесів художньої діяльності, як провідних якостей внутрішнього прояву особистості в мистецтві; ієрархії внутрішніх параметрів художньої культури на відміну від рядопокладання і рівнозначності мистецтв у традиційній практиці.

Вплив мистецтва на виховання художньої культури учнів, інтеграція мистецтв у поліхудожньому розвитку школярів, нові програми художньої освіти знаходять відображення в працях науковців, лабораторій (Ю. Алієва, Н. Ветлугіна, С. Коновець, Б. Лихачов, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін.). Із авторів загального значення треба відзначити А. Лосєва, погляди якого дозволяють розвести категорії слова й мови і показати позитивні і негативні властивості “оязичення не тільки словесності, а і всякого мистецтва” [9, 22].

Плідна робота у цьому напрямку проводилась у 1987 – 1996 роках Т. Суховою. Робота була акцентована на розвиток дитини через живе слово, через “творення мови” (М.Цветаєва), через його збагнення як живого елемента, як способу переживання життя. Розвивальний напрямок був оснований на положенні про перехід у підлітковому віці до етапу сприйняття мови, як зв'язного тексту, і перш за все, в процесі особистої літературно-творчої діяльності з

сприйняття і з створення письмового тексту. У старших класах мова розглядалася в рамках поетики, де слово втрачає локальну прикладність і стає планетарним явищем.

З позицій сучасного розуміння естетичного і художнього виховання учнів з використанням комплексу мистецтв розглядає цю проблему Г. Шевченко, де взаємодія мистецтв трактується як об'єктивна закономірність розвитку єдиного художньо-культурного процесу.

Результати нашого дослідження показують, що подальшій взаємодії видів художньої творчості, появі нових видів і жанрів мистецтв у сучасних умовах сприяють такі об'єктивні фактори, як естетизація виробничих процесів, зміна естетичної і наукової картини світу, зміна характеру мислення людини. Взаємодія видів мистецтва як явище, як результат соціально-культурного розвитку суспільства має невичерпні виховні можливості. Вона акумулює різноманітні художні явища, додаючи їм цілісність, гармонійність, що обумовлено їх естетичною природою, генетичною, морфологічною й ідейно-моральною спільністю, єдиними законами художнього мислення, діалектикою людського пізнання. При цьому всі види мистецтва походять з єдиного загального кореня – із трудової діяльності, народної творчості, свідомості, спілкування. Вони породжені і викликані до життя людськими потребами – естетичними, пізнавальними, потребою в спілкуванні й розвитку особистості.

Аналіз робіт з проблеми взаємодій мистецтв у естетичному розвитку особистості показує, що інтеграційний підхід до естетичного розвитку школяра вимагає всебічного розвитку створеної цілісності естетичної культури. Між її складовими частинами (музика, образотворче мистецтво, хореографія, театральне мистецтво, кіно та телемистецтво) існують певні зв'язки. Найбільш значними серед них є кореляція і інтеграція. Корелятивний зв'язок представляє таке сполучення видів мистецтва, при якому вид може бути легко замінений іншим. При ньому можливі випадкові впливи факторів на співвідношення видів мистецтв.

Інтеграційний зв'язок є більш глибоким, де кожен вид мистецтва вступає у взаємодію, підкоряючись єдиному загальному задуму. Відносини між взаємодіючими видами мистецтва будуються за ієрархічним принципом. Врахування цих зв'язків у край необхідне для здійснення взаємодії в шкільній практиці. Це базується, по-перше, на загально-просторовій орієнтації видів мистецтва, що визначається єдиним конструюючим принципом усього мистецтва. По-друге, на наявності вербальної основи художньої культури, зв'язком вербальних і візуальних принципів відображення дійсності. І, нарешті, на можливості забезпечення змістової, значеннєвої можливості синтезу.

У теорії і практиці естетичного виховання склались такі типи синтезу видів мистецтва:

- за характером зв'язку – конгломератний, ансамблевий, органічний;
- за способом синтезування – супідрядність, склеювання, симбіоз, концентрація, ретрансляційне спряження;
- за рівнем функціоналізації – локальні та тотальні з'єднання [4, 7, 8].

Сучасна художня практика синтетичних форм творчості накопичила достатньо матеріалу, який потребує теоретичного узагальнення в галузі естетичної теорії та мистецтвознавства, з метою виявлення найбільш загальних, суттєвих зв'язків, відносин, які повторюються. Образотворче мистецтво є практично часткою майже усіх синтетичних видів і форм творчості: театру, цирку, естради. Взаємодія різних видів мистецтва (синтез музики і образотворчого мистецтва, літератури і образотворчого мистецтва, образотворчого мистецтва, музики і літератури) викликає безліч точок зору на методику їх поєднання залежно від мети й завдань.

Історія художньої культури має багато фактів унікального поєднання різноманітних творчих здібностей в одній людині. Це, наприклад, литовський композитор і художник М. Чюрльоніс, у творчості якого синтез музики і живопису носив опосередкований характер. В живописних картинах знаходили своєрідну реалізацію закони музичної форми, що разом склали світ казки, фантазії, музичних ритмів, марень.

Усі форми синтезу образотворчих мистецтв та музики розширюють і збагачують можливості кожного з них. Специфіка синтезу музики і образотворчого мистецтва має вплив на усі його складові елементи. Образи музики і образотворчого мистецтва – це образи-процеси, тому можлива їх інтеграція. І в музиці, і в образотворчому мистецтві є загальні формообразуючі елементи, наприклад, ритм, а також елементи, які належать тільки кожному виду мистецтва. В музиці більше умовних форм, які відрізняються емоційною експресивністю і яскравою асоціативністю, тоді як образотворче мистецтво більш достовірно, пластично, природно і чуттєво відображає картину світу.

Синтетична природа таких видів мистецтва як кіно, театр, телебачення незаперечна, але синтез у кожному з них специфічний і визначається самою суттєвістю цих видів художньої практики. Специфіка синтезу в творах образотворчого мистецтва складається з того, що кожний елемент, який входить в загальне творче, переробляється митцем, але це перетворення не змінює пафосу використаних видів мистецтва. Скажімо, ілюстрування літературних творів, де художник повинен “відчути” настрій твору і його художні особливості і потім, не порушуючи загального емоційного фону, створити ілюстрацію, використовуючи засоби образотворчого мистецтва, додержуючись загального пафосу. Досить складний синтез у творах образотворчого мистецтва, які написані на сюжети з Біблії, або з міфології чи на теми з історії, тобто на відомий сюжет. Мабуть, коли мова йде про синтез мистецтв в їх практичному застосуванні, треба мати на увазі сам жанр образотворчого мистецтва і спорідненість структурних принципів побудови художнього образу.

П. Блонський – один із засновників системи естетичного виховання і художньої освіти в новій школі (післяреволюційні роки) вважав, що в основу естетичного виховання повинно бути покладено завдання – виховання естетичного творця. Уроки поезії, музики, малювання, як ізольованих занять, мають невелику педагогічну цінність, тому що ці уроки відірвані від життя мистецтва. Вже в ті роки, як відмічав вчений, майже усі зводять навчання будь-якому мистецтву до спеціалізації в техніці даного мистецтва і тому “зазвичай таке навчання не дає майже ніяких результатів” [2, 81].

Отже, об’єктивна потреба вивчення видів мистецтва у взаємодії обумовлена багатомірною тенденцією єдності художнього освоєння світу, діалектикою єдності загального й одиночного – взаємозв’язком загальних закономірностей художньої творчості і специфічністю кожного окремого виду мистецтва. Діалектика визначає сутність явищ у взаємозв’язку, у взаємопроникненні, у взаємодії, в спільності і специфіці. У процесі формування діалектичного світогляду, виробляється цілісний підхід до вивчення природних і суспільних явищ, у тому числі і шляхом мистецтва. Взаємодія видів мистецтва обумовлено загальними закономірностями розвитку художньої культури як позначка системи, де в кожному елементі відбито як загальне, так і особливе, здобуває риси функціональної єдності. Вплив мистецтва завжди вимагає від особистості співтворчості, активного естетичного реагування, збагнення його художньої цінності. Особистість відтворює у своїй свідомості художній образ, завдяки чому мистецтво і виконує головну свою задачу – розвиває духовний потенціал людини, його почуттєво-емоційний досвід. Тому взаємодію видів мистецтва варто розглядати як двосторонній процес – процес взаємодії мистецтв і процес його відтворення в естетичній свідомості школяра.

Спираючись на результати сучасних психолого-педагогічних досліджень, а також на дані практики естетичного розвитку молодших школярів, необхідно підкреслити, що взаємодія мистецтв як система сполучень видів мистецтв може викликати асоціації однойменних і різнойменних відчуттів, на основі яких з’являються більш складні асоціації по суміжності, подібності і контрасту. На цих асоціативних зв’язках базується взаємодія різних видів мистецтва. Будучи носієм загального, кожен вид являє собою одиничне із властивою тільки йому визначеною специфікою. Взаємозв’язок видів мистецтва здійснюється не тільки через подібне, але й протилежне де кожен вид доповнює інший властивою тільки йому неповторною специфічністю. Звертаючись до взаємодії мистецтв,

необхідно чітко представити можливі межі зіставлення, доповнення й контрасту різних видів мистецтв у рамках яких здійснюється ця взаємодія.

Вираховування ієрархії видів мистецтва, завдяки якому з ланцюга асоціативних відчуттів формується визначений динамічний стереотип, цілісне відношення до системи суміжних мистецтв. Освоєння художнього змісту будь-якого твору мистецтва спирається на художні знання, художньо-естетичний досвід і асоціативний фонд. Опорними пунктами розумової діяльності, своєрідними гідами, що ведуть до збагнення незвіданих таємниць художнього образу, стають знайомі асоціації. Вони дозволяють інтегрувати різноманітні художні способи відтворення єдиної виразно-цілісної життєвої реальності і формувати узагальнену естетичні чуттєвість (виразність, барвистість, звучність, гармонійність і т. п.).

За результатами вивчення відповідних літературних джерел та узагальнення практики художньої освіти нами розроблена структурно-функціональна модель естетичного розвитку молодших школярів на інтегративних засадах, схематичне зображення якої представлено на рисунку 1.

Як бачимо, основними її станами є підготовчий (діагностика рівнів естетичного розвитку та прогнозування шляхів їх удосконалення, розробка відповідної програми); діяльнісно-корекційний (формування естетичних смаків, сприймання дійсності, озброєння учнів естетичними знаннями, вироблення естетичної активності); оціночно-результативний (закріплення естетично-культурологічних знань і навичок, формування рефлексії, підсумковий контроль). Модель передбачає блок цілепокладання (мета, завдання), (зміст мистецтв, організаційні форми, методи, засоби естетичного розвитку) і управлінський блок, моніторинг і корекція перебігу виховного процесу.

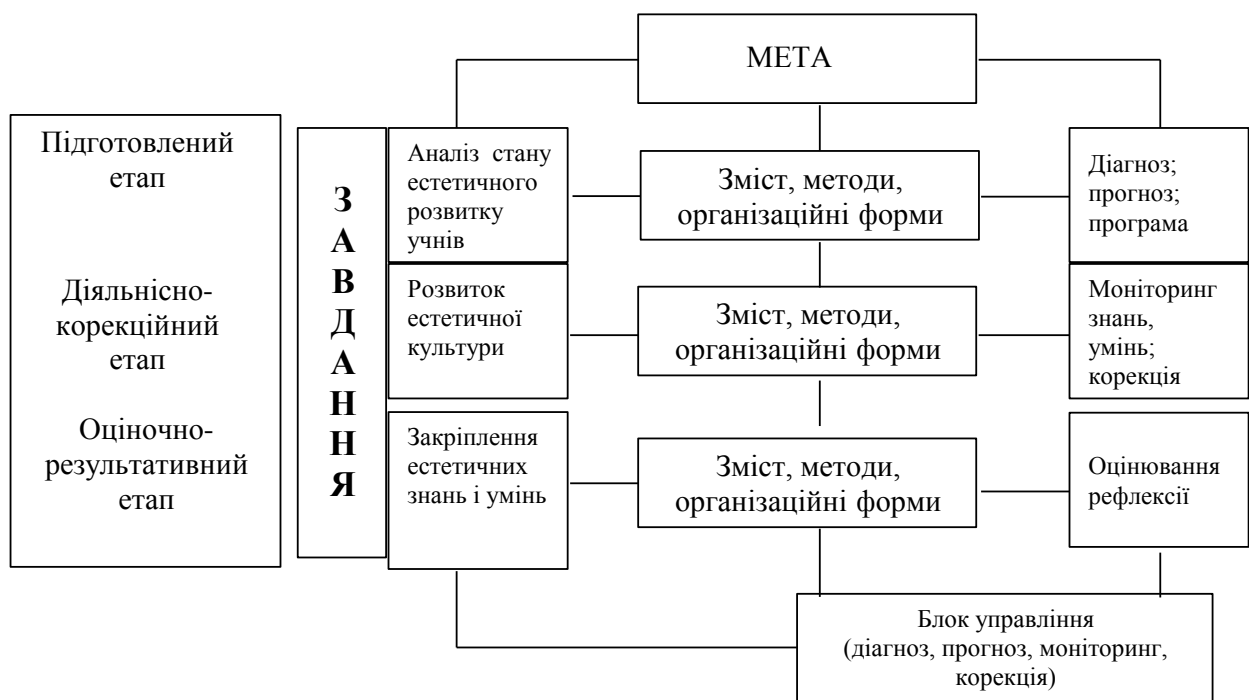

Рис. 1. Структурно-функціональна модель поетапного естетичного розвитку молодших школярів.

Експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку показала достатньо їх ефективність.

Таким чином, прагнення різних видів мистецтва до синтетичного охоплення дійсності, до взаємодії ґрунтуються на складній діалектиці людського пізнання, виявленні взаємозв'язків предметів і явищ навколишньої дійсності, у всій розмаїтості їхніх фарб,

звуків, відтінків. Синтез мистецтва сприяє їхньому взаємозбагаченню виразними й образотворчими засобами суміжних видів і, тим самим, поглиблює та сприяє всебічному і глибокому різноманіттю навколишнього світу.

У перспективі передбачається розробка цілісного інтегративного курсу естетичного розвитку молодших школярів, а також визначення педагогічних умов її впровадження в практику роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
2. Блонский П. Память и мышление // Избран. педагогические и психологические сочинения / Под ред. А. Петровского: В 2 т. – М., 1979. – Т. 2. – С. 118–340.
3. Боров Ю. Эстетика. – М.: Политиздат, 1998. – 495 с.
4. Буров А.И. Эстетическая сущность искусства. – М.: Искусство, 1956. – 230 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2000. – 59 с.
6. Зверев И.Д., Максимова В.М. Межпредметные связи в современной школе. – М.: Педагогика, 1981. – 159 с.
7. Каган М.С. Искусство как феномен культуры // Искусство в системе культуры / Сост. и отв. ред. Каган М.С. – Л.: Наука, 1987. – С. 6–22.
8. Личность и творческие проблемы, идеи, возможности / Б.П. Юсов, В.И.Шевченко, О.А.Левченко. – Луганск: Пресса, 1997. – 157 с.
9. Лосев А.Ф. Проблемы вариативного функционирования живописной образности и художественной литературы // Литература и живопись. – Л.: Наука, 1982. – С. 31–65.
10. Остапенко Т.А. Нетрадиційний підхід до побудови уроків естетичного виховання молодших школярів: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. – К., 2002. – Ч. 2. – С. 182–186.

УДК 37. 02

І.В. Городинська

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЛІЦЕЇВ ТА ГІМНАЗІЙ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Актуальність роботи. Протягом останнього десятиріччя в Україні значно погіршилося здоров'я і фізична підготовленість дошкільників, учнівської та студентської молоді. За даними наукових досліджень І.Беха відхилення в здоров'ї мають 80% дітей дошкільного віку; третина школярів страждає нервово-психічними розладами, зокрема невротами; хронічні захворювання до закінчення 11-го класу спостерігаються у 42% старшокласників; порушення у розвитку будови і функціях різних систем організму мають 50% учнів закладів освіти усіх типів [2].

Відомо, що здоров'я населення як найважливіший показник розвитку держави і якості життя його жителів на 50% залежить від способу життя, на 20% – від екологічної ситуації, на 20% – від стану генофонду і лише на 10% – від якості й рівня медичного обслуговування [3].

Найважливішою складовою реформування системи фізичного виховання є зміцнення здоров'я всіх верств населення засобами фізичного виховання і спорту, створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України щодо підвищення рівня здоров'я і фізичного розвитку, а також формування відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик, на що орієнтує Державна цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров'я нації” [3].

За твердженням І.Кучерова, у цій програмі, на відміну від попередніх документів, що приймалися будь-коли на найвищому рівні з цього питання, є три особливих моменти. По-